

СОКУРЕНКО В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри адміністративного
права і процесу, проректор
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 355.2 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У науковій статті здійснено аналіз норм національного законодавства, яким урегульовано відносини в сфері оборони. Визначені головні проблеми системи військової освіти та запропоновані можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: оборона, безпека, правове регулювання, держава, національна безпека і оборона.

В научной статье осуществлен анализ норм национального законодательства, которым урегулированы отношения в сфере обороны. Определены главные проблемы системы военного образования и предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: оборона, безопасность, правовое регулирование, государство, национальная безопасность и оборона.

In this scientific article analysis of national law which regulated relations in field of defense. The basic problems of military education and suggests possible solutions.

Key words: defense, security, legal regulation, state, national security and defense.

Вступ. Однією з найбільш головних проблем у сфері оборони, на нашу думку, є питання забезпечення оборонної сфери висококваліфікованими кадрами-професіоналами своєї справи. В даному випадку мова йде не лише про професіонала-офіцера, на якого покладено виконання бойових завдань, але й про науково-педагогічних працівників, які реалізують процес військової освіти.

Загальні питання дослідження державної політики в сфері оборони частково знайшли своє відображення в дослідженнях таких вчених як: О.М. Бандурки, І.І. Гавради, І.М. Іллінського, Д. Кіпатріка, Л. Пала, В.Д. Попова, В.Ф. Халіпова та інших.

Постановка завдання. Головне місце в даній статті відведено сучасній системі військової освіти, так як військова освіта є складовою частиною державної системи освіти.

Оборонна система кожної високо розвинутої країни повинна мати відповідний кадровий потенціал, наявність якого, в першу чергу, свідчить про тактичний та оперативний рівень підготовки спеціалістів, міцність кадрового забезпечення оборонної системи, рівень ефективності виконання поставлених завдань та інше.

Результати дослідження. Слід сказати, що за двадцять чотири роки своєї незалежності Україна змогла в значній мірі втратити могутній військово-науковий потенціал, який дістався їй у спадок від СРСР, зокрема: 1) втрата науково-матеріальної бази; 2) відтік кваліфікованих викладачів, навіть зникнення цілих науково-педагогічних колективів, наукових шкіл; 3) скорочення кадрів-професіоналів. Після розпаду СРСР Україні в спадщину залишилися 33 військові вищі навчальні заклади і 73 військові кафедри цивільних вищих навчальних закладів. На сьогоднішній день їх кількість у десять разів менша, що не могло не позначитися на рівні підготовки військових.

Сьогодні на законодавчому рівні чітко прописаний механізм функціонування військових вищих навчальних закладів та військових підрозділів у цивільних вищих навчальних закладах.

Так, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів» [1], яким визначено, що військові навчальні підрозділи створюються, реорганізуються і ліквідовуються рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства оборони України, погодженим із центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані вищі навчальні заклади.

Військові навчальні підрозділи функціонують з метою:

- 1) підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для проходження військової служби за контрактом у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту (далі – Збройні Сили України та інші військові формування);
- 2) військової підготовки студентів ВНЗ за програмою підготовки офіцерів запасу;
- 3) організації та проведення наукової, науково-технічної діяльності;
- 4) підготовки наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників для Збройних Сил та інших військових формувань;
- 5) здійснення військово-патріотичного виховання.

Підпорядкованість військових навчальних підрозділів органам військового управління Міноборони визначається наказом Міноборони. Безпосереднє управління діяльністю військового інституту (коледжу) здійснює начальник (директор) цього інституту (коледжу). Керівництво факультетом, кафедрою військової підготовки здійснює начальник (декан) факультету, начальник (завідувач) кафедри.

Структура та чисельність особового складу військових навчальних підрозділів, що здійснюють підготовку військових фахівців, визначаються штатами, а військових навчальних підрозділів, що призначені для підготовки офіцерів запасу з числа студентів, – штатними розписами. Військовий інститут створюється у складі університету або академії, та є його навчально-науковим структурним підрозділом. Військовий коледж створюється у складі ВНЗ або вищого військового навчального закладу третього (четвертого) рівнів акредитації та є його навчальним структурним підрозділом.

Водночас у структурі військової освіти кількість підрозділів, що уповноважені надавати військову освіту, на сьогоднішній день є значно більше, ніж профільних військових вищих навчальних закладів, зокрема, це: Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ); Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ); факультет військової підготовки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків); факультет військово-морських сил Одеської національної морської академії (м. Одеса); військово-юридичний факультет Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(м. Харків); кафедра військової підготовки Національного авіаційного університету (м. Київ); кафедра військової підготовки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (м. Івано-Франківськ); кафедра військової підготовки Одеського державного екологічного університету (м. Одеса).

На нашу думку, існування ситуації, коли кількість цивільних вищих навчальних закладів значно перевищує профільні військові, є недопустимою, адже наявність кількісного показника не означає якості.

Наказом Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади» [2] визначено повноваження вищих військових навчальних закладів, їх структуру, склад учасників освітнього процесу, права та обов'язки особового складу.

Вищий військовий навчальний заклад (далі – ВВНЗ) – вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність.

ВВНЗ створюються, реорганізуються та ліквідуються рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства оборони України.

До ВВНЗ належать:

військові університети (Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (м. Харків);

військові академії (Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів); Військова академія (м. Одеса); Українська військово-медична академія (м. Київ);

військові інститути (Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова (м. Житомир);

військові коледжі (Військовий коледж сержантського складу Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба; Військовий коледж сержантського складу Академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного; Військовий коледж сержантського складу Військового інституту телекомунікацій та інформатизації; Відділення військової підготовки Морехідного коледжу технічного флоту Одеської національної морської академії;

військові ліцеї та ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, які перебувають у підпорядкуванні Міністерства оборони України, що належать: 1) Київського військового ліцею імені Івана Богуна; 2) Військово-морського ліцею.

У ВВНЗ проводиться базова підготовка офіцерів. Випускники одержують загальну вищу освіту та диплом бакалавра, середню військову освіту та первинне офіцерське звання.

Таким чином, очевидно, що кількість цивільних вищих навчальних закладів, які мають у своїй структурі підрозділ, який надає військову освіту, є значно більшою, ніж спеціалізованих військових вищих навчальних закладів. На нашу думку, існування зазначеної ситуації є недопустимим та справляє негативний вплив на рівень обороноздатності держави. При чому, вважаємо, що дана ситуація в результаті спричиняє виникнення таких негативних наслідків:

- 1) низький рівень якісного показника надання військової освіти;
- 2) відсутність можливості підготовки вузькоспеціалізованих спеціалістів (наприклад, інженерів для обслуговування сучасного озброєння та військової техніки, навідники-оператори складних систем і комплексів, навідників зенітних самохідних установок тощо);
- 3) перекваліфікація високопрофесійних військових кадрів та відповідно втрата їх, як військових науково-педагогічних працівників;
- 4) втрата можливості вузькоспеціалізованої підготовки кадрів та здобуття ними відповідних спеціальностей;
- 5) втрата спеціальної науково-методичної літератури, макетів, відео– та аудіоматеріалів, тактичних засобів тощо;
- 6) зниження ступеня реалізації бойових можливостей озброєння, тобто ефективності його бойового застосування, зниження рівня бойової готовності та боєздатності військових підрозділів у цілому.

Саме тому вважаємо за необхідне розширювати кількість спеціалізованих ВВНЗ, тим самим поступово зменшуючи кількість підрозділів, які надають військову освіту в цивільних вищих навчальних закладах, доки не буде спеціалізованої профільної військової освіти, яка буде надаватися виключно системою ВВНЗ. Слід відзначити, що подібні кроки до зменшення кількості підрозділів цивільних вищих навчальних закладів, які надають військову освіту, отримали свій початок ще у 2006 році, коли постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» [3] було ліквідовано вісім кафедр військової підготовки; п'ятнадцять кафедр медицини катастроф та військової медицини; реорганізовано факультет військової підготовки Національної академії державної податкової служби України (м. Ірпінь) у кафедру військової підготовки Національного університету державної податкової служби України.

Таким чином, на сьогоднішній день гостро постала проблема реформування саме військової освіти, адже відсутність достатньої кількості спеціалістів ставить під удар можливість виконання завдань щодо забезпечення обороноздатності держави, захисту її кордонів від збройної агресії чи нападу та захист цілісності її кордонів і суверенітету.

Висновки. Отже, на нашу думку, для реформування системи військової освіти необхідно здійснити такі кроки:

1) створення необхідних умов для розвитку воєнної науки, що дасть можливість формування теоретичних, науково-прикладних засад забезпечення воєнної безпеки держави та практичних напрямків її реалізації, сприяти розвитку теорії воєнного мистецтва та практики застосування Збройних Сил, вирішення проблем військового будівництва, розвитку озброєнь і військової техніки;

2) модернізація матеріально-технічної бази та інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу у ВВНЗ (оснащення тренажерами, імітаційними центрами моделювання практичних занять, сучасними інформаційними системами, аудіо- та відеоматеріалами, друкарським устаткуванням, оснащення полігонів, а також спортивними комплексами);

3) ліквідувати систему військових кафедр на базі цивільних вищих навчальних закладів шляхом їх поступового скорочення;

4) організація багаторівневої підготовки кваліфікованих військових фахівців у загальній системі військово-професійної освіти, що передбачає реалізацію професійної програми початкової, середньої та вищої військової фахової освіти, а також підвищення кваліфікації та додаткової професійної освіти після закінчення закладу;

5) удосконалення матеріально-технічного забезпечення та діяльності наукових і науково-дослідних центрів, а також створення можливості залучати до наукових досліджень викладачів ВВНЗ та здібних курсантів ВВНЗ, а також використовувати в процесі навчання результати їх діяльності;

6) розробка та впровадження навчальних програм та спеціальностей, що спрямовані на отримання та підготовку вузькоспеціалізованих фахівців (наприклад, інженерів для обслуговування сучасного озброєння та військової техніки, навідники-оператори складних систем і комплексів, спеціалістів з отримання, обробки інформації та прийняття рішень із керування сучасними ОВТ, навідники зенітних самохідних установок);

7) підвищення рівня забезпеченості наукової бази та практичної підготовки фахівців, зокрема, Сухопутних військ України, Повітряних сил України, Військово-морських сил України, яку мають існуючі ВВНЗ України, а також необхідності збільшення кількості тренувань більше, як у 2 рази з одночасним зменшенням перерв між ними [4]. Так, за результатами анкетування, 87,0% опитаних вказали на необхідності підвищення рівня забезпеченості системи ВВНЗ науковою літературою, тренажерами, тактичними засобами тощо;

8) підвищення матеріально-технічного та фінансового забезпечення існуючих навчально-матеріальних і методологічних баз бойової підготовки, полігонів, тренажерних (спортивних) залів тощо;

9) переоснащення військово-навчальних установ сучасними тренажерно-моделюючими засобами [5, с. 206].

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів : затв. наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України 15.08.2013 № 1190/560 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1541-13/print1436257052795130>.
2. Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади : затв. наказом Міністерства оборони України від 27.05.2015 № 240 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0706-15/para7#n7>.
3. Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 р. № 1025 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1025-2006-p>.
4. О.М. Матвієвський. Проблема підготовки фахівців операторського типу діяльності для Збройних Сил України // Наука і оборона. – 2005. – № 4. – С. 25–30.
5. О.Г. Шаталова. Розвиток системи вищої військової освіти України // О.Г. Шаталова, Ю.Н. Бараш. – Стратегічні пріоритети, 2008. – № 3 8). – с. 202–206.

